

BOEKBESPREKINGS

DR. F. L. BAKKER en DR. J. H. BAVINCK, *Geschiedenis der Godsopenbaring, Handboek voor de kennis van de Bijbelse Geschiedenis, I, Het Oude Testament*, door F. L. Bakker, derde, herziene druk, J. H. Kok N.V., Kampen, 1955, 495 pp., fl.12.25.

Die ondertitel gee die inhoud beter weer as die hoofdtitel; 'n mens moet hier geen teologiese verhandeling oor die verhouding van Openbaring en geskiedenis verwag nie, maar 'n eenvoudige weergawe van die Bybelse geskiedenis, soos dit in die historiese en profetiese geskrifte van die O.T. gevind word. Die boek veronderstel lesers en gebruikers, wat geen Hebreeus of ander tale van die Nabye Ooste ken nie, en sal in die besonder by die voorbereiding vir die Sondagskool en die Bybel-onderrig op die hoërskool goeie dienste kan bewys.

By 'n volgende druk sal die skrywer, wat vry dikwels ou Oosterse bronne siteer, daaraan goed doen, sy mededelings deur 'n geskoolde Semietis te laat kontroleer. Nou is daar klein onjuishede in spelling en woordverklaring, wat aan die waarde van die boek min afbreuk doen, maar tog ontsierend werk. So bv. waar die skrywer handel oor die herkoms van die woord gerub of oor die betekenis van die tempelnaam Esagila, of waar hy in die inskripsie van Merenptah die Filistyne vermeld vind. Ook toon die Egiptiese tekening wat op p. 152 weergegee is, nie „het balsemen” nie, maar die vervaardiging van 'n antropomorfe doodkis.

⁴²⁾ Kyk Publikasieereks: *Universiteit van Pretoria*.

Die gees, waarin die Bybelse geskiedenis hier benader word, is die van eerbied vir en vertrouwe in die skriftelike optekening; ter verklarung van klaarblyklike teenstyrdighede neem die skrywer nogal dikwels sy toevlug tot die veronderstelling van skryffoute by die later afskrywers van die handskrifte. In sake van chronologie en datering van Bybel-gedeeltes laat hy hom lei deur die Gereformeerde Oudtestamentici van die vorige generasie. Vandaar dat die uittog uit Egipte hier nog in die vyftiende eeu gestel word, terwyl ons argeologiese materiaal nou tog wel onweerspreeklik na die dertiende eeu wys. Gelukkig het die skrywer op p. 161 die moontlikheid van 'n ander datering as syne oopgelaat. Dis 'n voorbeeld van 'n wyse terughouding, wat hom ook in ander vraagstukke daarvan weerhou om voortydige oplossings te forseer.

A. VAN SELMS.

H. -J. KRAUS, *Geschichte der historisch-kritischen Erforschung des Alten Testaments von der Reformation bis zur Gegenwart*, Verlag der Buchhandlung des Erziehungsvereins, Neukirchen Kreis Moers, 1956, 478 pp.

Hierdie werk van die Ou Testamentikus van die Hamburgse Universiteit behandel 'n onderwerp wat tot nou toe nie voldoende beskryf is nie: die ontwikkeling van die wetenskaplike studie van die Ou Testament van die reformatie af. In die besonder gee die skrywer aandag aan die laaste twee eeue. Daarby toon hy nie maar net 'n groot belesenheid in die Ou Testamentiese literatuur nie, maar ook 'n skrandere insig in die algemene geestesgeskiedenis van daardie eeue. Dit is een van die belangrikste resultate van sy werk dat ons 'n duidelik insig kry in die samehang tussen die geestesgesteldheid van 'n bepaalde tydperk en die gelyktydige teologiese en letterkundige arbeid aan die Ou Testament. Ons sien weer eens dat niemand hom van sy eie tyd kan los maak nie, en dit bring ons daartoe nie te hoog oor die objektiewe geldigheid van die resultate van ons wetenskaplike ondersoek te dink nie. So word die lektuur van hierdie boek 'n oefening in wetenskaplike beskeidenheid, onontbeerlik en heilsaam vir enige wetenskaplike werker.

Die aandag van die skrywer het na die behandeling van die 16de en 17de eeuse outeurs, wat amper sonder uitsondering in die Latyn geskrywe het, hoofsaaklik by die Duitse taalgebied gebly. Wel vestig hy die aandag daarop dat die vernaamste impulse—bv. tot die kritiese, die estetiese en die geografiese studie van die Ou Testament—van buitekant Duitsland, naamlik uit Frankryk, Engeland en Amerika, gekom het, maar uitvoerige bespreking word slegs aan Duitse figure gewy. Dit was wellicht beter gewees, as hierdie Duitse oriëntering ook in die titel tot uitdrukking gebring was.

'n Uitsondering vorm die bladsye wat die skrywer aan mylandgenoot KUENEN gewy het, in hoofsaak 'n weergawe van een opstel van die groot

Leidse Outestamentikus. Egter doen die skrywer daarmee nogniegenog om die plek van Kuenen in die geskiedenis van die teorie omtrent die bronne van die Pentateug tot sy reg te laat kom nie. Ek sou hom graag verwys na W. VAN DER VLUGT, *Levensbericht van Abraham Kuenen*, 1893, een van die mooiste biografieë van 'n geleerde wat ooit geskrywe is. Op p. 59 en 60 van hierdie werk word meegedeel dat GRAF vir sy laaste en beslissende insig in sake die priesterkodeks afhanklik was van 'n persoonlike brief van KUENEN; op p. 114 dat KUENEN, toe 'n seun van GRAF hom twintig jaar later daardie brief toegestuur het, geweier het om dit openbaar te maak en sodoende sy aansprake op prioriteit te laat geld. Hierdie voorbeeld van wetenskaplike grootmoedigheid en selfverloëning verdien om onthou te word.

Ons sou graag gesien het dat die skrywer ook aandag aan die werk in ander taalgebiede en buitekant die Protestantisme sou geskenk het. Ons dink bv. aan die lewensarbeid van VAN HOONACKER, die Leuvense geleerde wat sy werke in die Frans geskrywe het, en wie se betekenis so welsprekend deur COPPENS in die liggestel is; of aan een Joodsegeleerde as GEIGER. Maar ons is baie dankbaar vir alles wat KRAUS ons in hierdie werk gebied het: dit is die resultaat van selfopofferende arbeid wat elke leser ten voordeel kan strek.

A. VAN SELMS.

DR. C. VAN GELDEREN, *De boeken der Koningen, opnieuw uit de grondtekst vertaald en verklaard*, III, 2 Kon. 5-17, tweede druk, J. H. Kok N.V., Kampen, 1956.

Reeds vroeër het die resensent sy leedwese daarvoor uitgespreek dat die deeltjies van die serie "Korte Verklaring der Heilige Skrif" ongewysig herdruk word. Dit het ook met hierdie deeltjie weer gebeur. Die resultaat is dat die leser hier die stand van die wetenskap van twintig jare gelede vind, en dat niks van wat sedert daardie tyd aan die lig gebring is, in hierdie toeligting op die Heilige Skrif aangetref word nie. Dit getuig nie van veel liefde vir die Heilige Skrif nie, en dien net so min die nagedagtenis van die skrywer. Ons het hom geken as iemand wat sy lewe lank daarna gestrewe het om kennis te neem van alles wat die Skrif kon ophelder; hy sou self die eerste gewees het om bv. by die vermelding van Hasael te verwys na sy naamsvermelding op 'n ivoorplaatjie; om by 2 Kon. 10:1 die uiters belangwekkende beskouings van ALT oor *Die Stadtstaat Samaria* te bespreek; om by die vermelding van „die ingang van Hamat” daarop te wys, dat met hierdie uitdrukking vermoedelik die stad Labo bedoel is; om by die bespreking van die inname van Elat deur die Edomiete die Amerikaanse opgraving van Tell elKheleifeh te vermeld.

Vir studiedoeleindes kan ons daarom hierdie en derglike herdrukke onmoontlik aanbeveel.

A. VAN SELMS.

DR. A. NOORDTJIZ, *De profeet Ezechiël opnieuw uit die grondtekst vertaald en verklaard*. I, Hoofdstuk 1-24, tweede druk, J. H. Kok N.V., Kampen 1956.

Van hierdie deeltjie uit die „Korte Verklaring der Heilige Schrift” geld dieselfde as wat ons hierbo oor VAN GELDEREN, *Koningen*, III, opgemerk het. Dit vervul ons met smart en verontwaardiging, veral waar dit hier die werk betref van ’n geleerde wie se lesings ons self ’n paar jaar gevolg het en wie se nagedagtenis ons wil eer. Nou stuur die manne, in wie se hande blykbaar sy letterkundige nalatenskap berus, dit die wêreld in met bv. ’n bibliografie wat nie verder as die jaar 1931 reik nie!

A. VAN SELMS.

DR. W. H. GISPEN, *De boeken der Koningen, opnieuw uit de grondtekst vertaald en verklaard*, IV, 2 Kon. 18-25, J. H. Kok N.V., Kampen, 1956.

Hierdie deeltjie van die „Korte verklaring der Heilige Schrift” is, in onderskeid van dié wat ons hierbo bespreek het, geen herdruk nie, maar die aanvulling, van die hand van die Semitis van die Vrye Universiteit, van die reeks deeltjies wat VAN GELDEREN aan die boeke van die Konings gewy het. Dit is deeglike arbeid, waarby die skrywer gebruik gemaak het van die jongste gegewens wat die argeologie oplewer. So word bv. op p. 80 verwys na die vondste deur MALLOWAN in 1954 in die paleis van Esarhaddon te Nineve aan die lig gebring. Van die twee tot nou toe gepubliseerde Jesaja-handskrifte uit die geheel van die Dooie See-rolle word vir die vasstelling van die teks in II Kon. 18-20 reëlmatig gebruik gemaak.

Natuurlik vergelyk die skrywer die Bybelse verhaal oor Sanherib ook met die eie inskripsies van die koning. Die belangrikste dele daarvan, in soverre as hulle betrekking op Jerusalem en Juda het, word deur die skrywer in vertaling gebied. Hierby gee hy die name wat ook in die Bybel voorkom partymaal in Bybelse, partymaal in Babiloniese vorm. Menige leser sal sodoende in Zaribtu nie Sarfat herken nie, of in Gubla Gebal, of in Bitammanna Ammon; andersyds bied hy egter die vorm Jaffa, wat na-Bybels is, en die Bybelse vorm Elteke sowel met as sonder h op die einde. Dit lyk of die akribie van die skrywer, wat by die behandeling van die Hebreuse teks op elke bladsy blyk, hom begewe as hy met Babiloniese tekste te doen het. So skrywe hy bv. ook Tinnat, waar die Babilonies Tamma, die Bybel Timna het. Dieselfde gebrek aan noukeurigheid kom hier en daar ook in sy vertaling van die Babiloniese teks tot uiting. So kan ons bv. sy vertaling van *sidru sjitkunu* met „hun slagorde was opgestel” nie billik nie. Dis duidelik dat ons hier met die statusus pluralis te doen het, en dat die werkwoord dus aktief is: „hulle het die slagorde opgestel gehad”.

Dergelike kleinighede doen egter nie veel af van die waarde van die werk daar ’n geheel nie. Dis noukeurige arbeid, waarby die skrywer nie

skroom om terwille van die noukeurigheid dikwels dieselfde dinge te herhaal nie. Daar is geen woord in hierdie hoofstukke, of die skrywer maak er 'n verklarende kanttekening op. Die chronologiese probleme word uitvoerig en duidelik behandel. Die ontdekking en publikasie van die kroniek van Nebukadnesar se eerste tien jare deur D. J. WISEMAN het juis te laat gekom om nog in die uitleg van hfst. 24 verwerk te word. Dit is dan iets om verwerk te word in die herdruk, wat ons hierdie deeltjie graag toewens.

A. VAN SELMS.

DR. C. J. GOSLINGA, *De boeken Samuel opnieuw uit die grondtekst vertaald en verklaard, tweede deel.* J. H. Kok N.V., Kampen, 1956.

Hierdie deeltjie uit die Korte Verklaring is gelukkig geen ongewysigde herdruk nie, maar 'n eerste druk waarin met die resultate van resente ondersoekinge rekening gehou is. Ons kan veel goeds van die werk sê: die emeritus predikant te Vreeland het hom uitstekend van sy taak gekwyt. Sowel vertaling as verklaring is in aangenaam leesbare styl geskrywe; die skrywer ontwyk die tekskritiese probleme nie, en gaan uitvoerig op die velerlei vrae wat by die leser van II Samuel mag opkom, in. Daarby skroom hy nie om te erken dat ons kennis dikwels nog nie toereikend is om definitiewe oplossings vir historiese en taalkundige probleme te gee nie. Dis opvallend hoe dikwels hy hom genoodsaak sien om 'n teks wysiging voor te stel; inderdaad kan ons dikwels in hierdie boek nie tot 'n redelike vertaling kom nie as ons nie van die oorgelewerde Hebreeuse teksvorm afwyk nie. Deur die vonds van stukke uit Samuel in een van die Dooie See grotte sal die tekskritiek van hierdie boek in die komende jare vermoedelik dikwels ter sprake kom; dit is wel duidelik dat die lesings van die Griekse vertaling, wat dikwels ook in die Hebreeuse fragmente van Qumraan gevind word, in die toekoms weer met meer vertroue bejeën gaan word as in die laaste dekades aan hulle geskenk is.

Al lesend het ons 'n paar kanttekenings gemaak wat ons graag aan die bekwame skrywer ter oorweging wil aanbied. Op p. 38 sê die skrywer dat die „vijver van Gibeon” sonder twyfel die waterreservoir oos van die stad is. Deur die Amerikaanse ondersoek ter plaatse is nou aangetoon dat daardie reservoir eers in die Romeinse tyd aangelê is, sien *Biblical Archaeologist*, XIX, 1956, p. 66-75, J. B. PRITCHARD, *The water system at Gibeon*. Dit bewys weer 'n slag hoe versigtig 'n mens met die uitdrukking „sonder twyfel” moet omgaan, in die besonder as jy jou baseer op 'n outeur soos GARSTANG, wie se krag meer in bewering as in bewysvoering gelê het.

Op p. 139 veronderstel die outeur dat Batseba haar in „de vijver” in die binnehof van haar huis gebad het. Ek onthou nie dat ons ooit in huise uit Yster I of II swembaaie aangetref het nie. Ons moet hier eerder aan 'n gewone washandeling dink: water word uit 'n kruik deur

'n slavin oor die liggaam van haar meesteres uitgestort. Op p. 186 neem die skrywer aan dat die gebruik om iemand na 'n familielid te vernoem reeds in die tiende eeu bestaan het; alles wys daarop dat dit eers in die derde eeu opgekom het. Op p. 189 word oor "hoger beroep" gepraat; in die regsgeskiedenis is dit 'n baie jonge begrip; by die koning het die Israeliet nie in hoër beroep gegaan nie, maar om grasia gepleit.

Dit doen egter niks af van die verdienstelikheid van GOSLINGA se arbeid nie.

A. VAN SELMS.

KARL BARTH, *De Zondag*, Nederlandse vertaling deur W. M. van Asperen en J. M. van Minnen, G. F. Callenbach, N. V. Nijkerk (Nederland), s.j.

Die resensent is in hierdie geval by uitsondering bly dat hierdie werkie sonder jaartal verskyn het: want deur 'n versuim van sy kant verskyn hierdie bespreking veel te laat. In 'n goeie en vlot leesbare vertaling word hier 'n gedeelte uit „*Die kirchliche Dogmatik*”, Band III, 4 gebied. Die grootste dogmatikus van ons eeu betoon hom ook in hierdie uiteensetting die grootmeester. Ons beveel ons lesers om twee redes die aanskaf en lektuur van hierdie werkie aan. In die eerste plek omdat daar baie van ons predikante is wat meen dat Barth moeilik leesbaar is; hulle kan hier met die metode en skryftrant van die meester kennis maak, en geniet van die helderheid en milde humor wat orals op hierdie bladsye gevind word. In die tweede plek omdat studie van hierdie boekie die leser kan bevry van die wettiesheid wat hom so dikwels van die geeste meester maak as die sondagsviering in diskussie is. Die hele betoog is 'n getuienis van erns en vreugde.

Party van ons lesers weet wellig dat die resensent in sy onbesorgde jeug hom ook 'n keer aan hierdie onderwerp gewaag het. Miskien wil hul weet wat nou, na die lektuur van Barth se verhandeling, sy oordeel oor daardie jeugpoging van homself is. Die antwoord is, in alle beskeidenheid, dat hy in sy jeugwerk, wat ook in die herdruk nie meer verkrygbaar is nie, geen wysiginge hoef aan te bring nie, maar dat hy tegelyk besef hoeveel dieper en verder die betoog van Barth gaan. Hy hoop dus dat die lesers hom sal vergeet en die boekie van Barth sal onthou.

A. VAN SELMS.

F. W. GROSHEIDE, *De Openbaring God's in het Nieuwe Testament*. J. H. Kok, Kampen. 1953.

Met 'n ope oog vir die neiging van die gereformeerde teologie om geskiedenis en dogmatiek te beoefen ten koste van eksegeese van die Skrif, het Prof. Grosheide, self 'n ervare en bekwame eksegeet, in hierdie werk 'n interpretasie van die Nuwe Testament onderneem. Hy wil wat

hy noem “de geskiedenis der Nieuwtestamentiese Godsopenbaring”, in drie periodes onderskei, t.w. die werk en prediking van die historiese Jesus, die ontwikkeling van die Kerk op grond van daardie werk en prediking en, laastens, die stryd van die ontwikkelende Kerk teen bedreigende dwaalleer.

Onder die eerste periode behandel die skrywer op onderhoudende wyse die inhoud van die vier Evangelies. As bronnemateriaal vir die tweede periode gebruik by Handeling en die Briewe van Paulus. Die derde periode word toegelig aan die hand van die orige geskrifte van die Nuwe Testament.

Hierdie benadering van die inhoud van die Nuwe Testament open interessante nuwe perspektiewe. In feite bied die werk ’n variasie op die tradisionele vorm van Inleiding tot die Nuwe Testament. Maar inleiding bly dit en wel met ’n minder histories-literêre en ’n meer eksegetiese aksent.

A. S. GEYSER.

O. CULLMANN, *Der Staat im Neuen Testament*. J. C. B. Mohr, Tübingen. 1956.

Die verhouding van Kerk en Staat het eers vanjaar ’n aktuele wending in Suid-Afrika geneem; moderne Europa, onder die toenemende outokrasie van die owerheid in sommige lande, het reeds sedert 1936 die vraag na die grense van die staatsmag aan Skrif en Kerk gestel. Aan die beantwoording van die vraag het die grootste teoloë van ons eeu deelgeneem—Martin Niemöller, Reinhold Niebuhr, Karl Barth, K. L. Schmidt, E. Brunner, A. van Ruler en talle andere. Die Hervormde Kerk in Nederland het selfs ’n spesiale kommissie benoem om die verhouding van Kerk en samelewing in die lig van God’s Woord te ondersoek. Dit is daarom te verwagte dat een van die bekwaamste neotestamentici van ons tyd, Cullmann, sy aandag op die aan hom kenmerkende manier aan hierdie vraagstuk sal gee.

Dit is nietemin nie die eerste maal dat Cullmann oor die onderwerp skryf nie. Vroeër het daar reeds van hom verskyn, *Königsherrschaft Christ und Kirche im Neuen Testament*, en effens later, *Die ersten christliche Glaubensbekenntnisse* en betreklik onlangs, *Christus und die Zeit*. In al hierdie werke raak hy fasette van die probleem van die verhouding van Kerk en staat aan. Die resultate van veel voorstudie en jare van helder deurdenke oor hierdie probleem wat nou oral in die wêreld aktueel word, behandel Cullmann op ’n seldsaam oortuigende en eenvoudige wyse in die werk onder bespreking.

Eintlik bestaan die boek uit niks meer nie as net ’n grondige eksegetiese ondersoek van Mrk. 12:13 (die vraag oor die belasting), Rom. 13:1vv., en Openbaringe 13:1vv. Maar met ’n seldsaam ryke skat van kennis, algehele ideologiese onbevangenheid en ’n groot eksegetiese begaafdheid, stel Cullmann die wesentlike leer van die Nuwe Testament

oor die regte en grense van die owerheidsmag. Sy finale gevolgtrekking lui dat die staat 'n tydelike, begrensde en aan God onderhorige funksie het. Tree hy buite sy grense om hom seggenskap toe te eien wat alleen aan God toekom, ontvang hy die gesig en die oordeel van die dier van Openb. 13.

Gesien die probleem van die verhouding van Kerk en Staat oral in die moderne wêreld, het min werke so tydig verskyn as hierdie boek van Cullmann.

A. S. GEYSER.

H. RIDDERBOS, *Heilsgeschiedenis en Heilige Schrift*. Kampen. 1955.

Die ondertitel van hierdie werk, *Het Gezag van het Nieuwe Testament*, weerspieël heel duidelik die inhoud daarvan. Dit is 'n verhandeling van die hand van 'n bekende en bekwame teoloog van die kanonisiteit en kanonieskiedenis van die Nuwe Testament.

Die skrywer stel á priori dat nie die vrye wetenskaplike ondersoek nie, maar die dogma soos in art. 5 van die Nederlandse Geloofsbelijdenis uitgedruk, in laaste instansie vasstel wat dat kanoniek is en wat nie. Die outeur wat die gereformeerde inspirasieleer voorstaan, veroordeel daarom Luther en die teenswoordige Lutherane se vryheid van spraak ten opsigte van die kanonisiteit van sommige boeke van die Nuwe Testament.

Maar netso min as die vrye wetenskaplike ondersoek se metode stel die dogmatiese antwoord die skrywer se vraag na die kanonisiteit tevrede. Hy stel daarom die vraag aan 'n nuwe grootheid, dié van die verband tussen heilsgeskiedenis en kanon. Hy ondersoek daarvoor die agtergrond waarteen die Nuwe Testament gestalte aanneem en daardie gestalte self.

Die eerste stap in die wisselwerking van hierdie twee groothede van heilsgeskiedenis en die gesagvolle oorlewering van die heilsgebeure is 'n stap op die weg van kanonvorming. En dit vind die outeur in die apostolaat wat sy gesag van Christus self ontvang. Daaruit vloei voort die verdere kanonvorming, t.w. die oorlewering, sy dit ook mondeling, van die leer van die apostels. Reeds hierin lê die bedoeling duidelik dat die oorlewering skriftelik vasgelê moet word. Die outeur sien bewys vir hierdie stelling in I Kor. 15:1, Gal. 2:5 en Luk. 1:1-4.

In die aanvaarding van die geskifte van die Nuwe Testament as kanon, meen die outeur, het die Kerk gehandel in ooreenstemming met die bedoeling en die opdrag van Christus self aan sy apostels. Die Kerk kan nie vir homself 'n norm instel nie, hy moet dit ontvang.

Die opdrag van Christus aan die apostels was eenmalig en afdoende. Daarom is ook die kanon afdoende en geslote. Om so te wees en so te geld, kan die kanon nie anders as skriftelik gefikseer wees nie . . . 'n hoogsnodige voorbehoud, gesien die stroom van apokriefe wat onmiddellik op die nutestamentiese geskifte volg. So gesien maak die kanon presies die onderskeid tussen apostoliese gemeente en biskoplike kerk, tussen tyd van grondlegging en tyd van opbou.

Die skrywer stel hom skerp teenoor die standpunt wat die kanoniseit van die N.T. wil reduceer tot 'n bepaalde kernprediking of 'n „kanon in die kanon.” Hy bedoel onder hierdie stroming klaarblyklik die Entmythologisering van Bultmann en enige tydshistoriese relativering van gedeeltes van die N.T.

Die inhoud van die kanon onderskei die skrywer dan in kerugma van die heilshistorie, die betuiging daarvan deur die nutestamentiese getuies en die leer of gesagvolle voorskrif daarin vervat.

Die diskussie wat Ridderbos hier op die gereformeerde erf met moedigheid open, is al geruime tyd aangesny deur Kümmel, Cullman, Berkhof e.a. Ek oordeel dat sy werk, so nie in alle dele nuut en ook oortuigend nie, 'n positiewe bydrae tot hierdie aktuele diskussie bied.

A. S. GEYSER.

